

յետոյ նոյն կարգաւ վերագործան ուսումնարան և ապա հոգևորականաց դասը վայելուչ կերպով և փառաւոր հանդիսիւ ու պատշաճաւոր երգեցողութեամբ զիմեց նոյն տեղը հանդերձ ժողովրդական բազմութեամբ Այն տեղ խաչուլայ անելից յետ երբ այս օրհնուած ջուրը սրսկւումէր ժողովրդականաց և ուսումնարանի պատերի վերայ, այն ինչ միւս կողմը ներկայացնում էր մարդոյ շաչքի առաջ տեսարան միւ Դահլիճի մէջ տեղը բռնած էր հոգևորական դասը իւր գոյն զգոյն զգեստներով և փայլուն եկեղեցական զարդերով ձախ կողմը կանգնած էին կանայք իւրեանց ասիական շուրիւրով, զեռահասակ կանայք ծածկուած էին իւրեանց սպիտակ և նախերով զարդարուած էհրամաներով, որոց միայն երեսներն փոքր ինչ երևում էին և ումանց ոտները ևս, որոնք հագել էին կիսակօշիկներ ի ցոյց մարդկան. իսկ պառաւ կանայք ծածկւումէին իւրեանց կապոյտ ու սպիտակ էհրամաներով, Աջակողմը կանգնած էին մեր եւրոպական և Արաստանի զգեստներով զարդարուած տիկնայք, որոց երեսների վերայ ևս Նշմարւումէին ծիծաղ և հնգնական ծաղը առ միւսները, որոնք երկնելով և ահիւ կնայէին այս հանդէսին: Աջակողմեան և ձախակողմեան կանանց մէջ տեղը առանց էհրաման և շալիւրի կանգնած էին ուսումնարանի սաները, որոնց ձեռքերի վառած մոմերը նոյնպէս ծաղիկները աւելի փայլունութիւն և գեղեցկութիւն էին տալի նոցա զոյն զոյն եւրոպական և ասիական շորերի հետ այս տեսարանին. իսկ սոցա դէմ ու դէմ էին աստիճանաւորք, իշխաններ և թէ հասարակ ժողովուրդ:

Գեր. Փոխանորդի այս աւուր պատարագիչ լինելը աւելի գեղեցկութիւն և վսեմութիւն առեց հանդէսին: Նախ Գեր. Հայրը պատուական ատենաբանութիւն արաւ և յետոյ աշակերտուհի Թ. Մամիկոնեանցը իւր բնկերակիցների կողմից կարդաց ճառ: Առաջին անգամն է, որ մեր քաղաքում օրիորդը ճակատը բաց ու սիրտառած այսքան բազմութեան առաջ համարձակուեցաւ չը ծածկել իւր սրտի ուրախութիւնը և նոյնպէս թարգման լինել իւր դասակիցների կողմից: Յետոյ կարդացուեցան երկու ճառ ևս. մինը կարդաց Պ. Յ. Գեղամեանը և միւսը ևս, որոց պատճէնները այս նկարագրու-

թեանս հետ ուղարկելով խնդրումեմ ի տիպ արձանացնել, եթէ արժան կը դատէ Ազգաշահ Խըմբազրութիւնդ:

Գարեգին Գալապեանց

8ին Յունիսի

Սիւնիսի:

ԺՈՂՈՒՐԴԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Ի ՀԻՆ ԽՐԻՄ

Խճագիր-Լեւոն Արարի Ահագիր

Հին Խրիմու մերազնէից ժողովրդական Դպրոցն որ թէ և ի սկզբանէ անդ բնակութեան Հայոց կար և կշարունակուէր, բայց ըստ օրինակի ազգային միւս Դպրոցաց շատ հոգեմաշ զժուարութեամբ զանազան շրջաններ ունեցել է. վասն որոյ Դըպրոցին գոյութիւնը խանգարեալ վիճակաւ խորին լուծեան մէջ մնացած էր մինչև ցայժմ. վասն զի ի բացմանէ անդ Դպրոցին մինչև 1868 ամն օժանդակութեամբ առաջաւորաց և մասնակցութեամբ ումանց ժողովրդականաց քաղաքիս կառավարէր Հոգևոր հարց քահանայից և տիրացուաց տեղոյս տշխատութեամբն հին զաղափարաւ Սակայն իննևտասներորդ դարուս մէջ քաղաքիս Հայազգի փոքրիկ ժողովուրդը ևս արդէն բնականաբար ծանաչելով ուսման յարգն և մտածելով թէ ապագայից բարօրութեան անհրաժեշտ պայման է միայն ուսումն, որ մարդուս սրտին մէջ ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը կարծարծէ, քաջալերացաւ և զխաւորապէս փոյթ ունեցաւ տեղոյս Դպրոցին վիճակն նորոգելու և բարեկարգ զրութեամբ պահելու, մանաւանդ յօրէ առաջնորդութեան ամենապատիւ Գարբիէի սրբազան Եպիսկոպոսի Այվազեանց, որ ոչ սակաւ եղև Դպրոցիս կանոնաւոր ընթացից պատճառ. — Այս յատկացեալ պարտաւորութիւնքն ի գործ դնելու նպատակաւ ուրիշ աղբիւր չկարողացանք մտածել և գոյացնել, բայց եթէ զիմեւ առ քաղցր ակնածութիւն գերապատիւ Եղիազար Արքեպիսկոպոսի, նախորդի այժմեան Առաջնորդի վիճակիս, որ մեծ համակրութեամբ բարեհաճեցաւ ըստ իւրում ուսումնասէր և ազգա-

սէր զործուէութեան մեր բարենպատակ զգացմանցն համաձայնել, որով ըստ խնդրոյ Մերազնէից քաղաքիս լցոյց մեր բաղձանքն իւր ողորմած տնօրէնութեամբ խոհական կառավարութիւն տալու զպրոցիս կարգելով Հինգ Հոգաբարձուս, որք են Պարոնայք Պետրոս Թումանեան, Կարապետ Սերոբեան, Սարգիս Քանսողեան և Հանգուցեալ քաղաքապետն Յովհաննէս Մամբոսեան, որոց յորդորեց միանգամայն կարելի եղած ամէն ջանքն ու հնարք չինայել նոյն Գպրոցին տնտեսական և ուսումնական բարւոյ յառաջադիմութեան ևս և արդիւնաւէտութեան համար, Բայց ժողովրդեանս խեղճ դրութեան և զրաւոց սակաւութեան առթիւ դարձեալ թերակատար մնաց մեր բաղձանքն իւր նպատակէն և Գպրոցն անհրաժեշտ դրամական կարօտութիւն ունեցաւ. ուստի մի տարւոյ չափ զկնի՝ դիմեցինք խոնարհ հարցուածով առ արհի Գերապատիւ թեմակալ Առաջ՝ որդ վիճակիս Տէր Գէորգ բարձր Սրբազան Արքեպիսկոպոսն, որ ազգասիրական և ուսումնասէր հոգով ուրախութիւն ցուցեալ իւր անձին, սիրով կատարեց մեր բարենպատակ ժողովրդեան խնդիրն այս Աստուածահաճոց զործոյն համար, և առանց ժամավաճառ լինելու խրախուսեց զնոյն հոգաբարձուս կարելի միջոց տալով փափաքելի յառաջադիմութեան Բըպրոցիս, որպէս զի աղքատ ժողովրդեանս արդիւնաւոր օգնութիւն լինի, որով և անպատ Դի ուրախութեամբ լցան սիրտք մեր, երբ շնորհիւ նորին Գերապատուութեան Գպրոցիս նիւթական կարօտութիւնը փակուելով՝ կանոնաւոր ընթացք առաւ տնտեսական և ուսումնական կառավարութիւնը. այնպէս որ կարողանալով նոյն Գպրոցին համար լաւ ուսուցիչք ունենալ յերեւան երանոցա արժանայարդ աշխատութեանց պտուղները յընթացս երկից ամաց. մանաւանդ զգալի ջանասիրութեամբ այժմեան ուսուցչին մերոյ Արզոյ Մտեփաննոսի Պաղիան և նորա օգնականի Պարոն Գէորգայ Մովսէսն, որոց ուսումնատուութեամբը բարւոքապէս շարունակուելով Գպրոցիս ընթացքը այս տարւոյ Յունիսի 25ին եղև տարեկան հարցաքննութեան հանդէսը ի ներկայութեան Գերապ. վանահօր սուրբ խաչ վանից քաղաքիս Տեառն Սարգսի վարդապետի Տէր Գառապրեան, Արժանապ.

Քահանայի տեղոյս Տեառն Արթանէսի Տոմպիլեան, Հոգաբարձուաց Գպրոցին և Հայազգի ժողովրդականաց քաղաքիս. ուրանօր գովելի յառաջադիմութեամբ յուսմունս հանդիսացան 40 աշակերտքն Գպրոցիս ամենայն նշանակեալ առարկայից միջ ըստ օրինակի բարեկարգ Գպրոցաց. ըստ որում մեծ խնդութիւն պատճառեց թէ՛ ծնողաց և թէ՛ այլոց զգայուն սրտից, և կայ յայնի յոյս որ այսպիսի ջանասիրութեամբ ուսուցչաց տարուէ տարի լաւ ևս յառաջադիմութիւն երևի յօգուտ և ի խնդութիւն բարենախանձ ազգիս:

Յաւելում և զայս զի նոյն հանգէսին ներկայացան նաև յիշեալ վարժապետին Արզոյ Պապիկեանի մօտ յիւրում բնակութեան մասնաւորապէս ուսանող պարկեշտասուն աշակերտուհիք, որք պարզ համարձակախօսութեամբ պատասխանելով իրենց դաս տրուած զանազան առարկաները, զոհացուցին ներկայ գտնուող ուսումնական անձանց սիրտերը, որով ամենուն սրտէն թռաւ խորին հառաչանք, որ ինչու մինչև յայժմ ժողովրդական Գպրոցիս նման բարեկարգ օրիորդաց Բըպրոց ևս չուենիք. մինչդեռ կիսախաբեմբ անշուշտ հաղորդել ուսումն նաև կանանց սեռին, որպէս զի ունենանք յապագային կրթեալ և բարեզգաց օրիորդներ ու բարոյական երջանկութիւն և եռանդուն նպատակ հաղորդող մայրեր. Աւստի աւելի փափաքեմք՝ բայց ոչ դեռ մեծայոյս, որ աղբիւր մի բացուի այս ազգասիրական ձեռնարկութիւնը անկատար չմնալու. մինչդեռ կտեսնեմք ներկայ դարուս մէջ՝ նորին Աստուածարեալ Հայրապետին Ազգիս Տ. Տ. Գէորգայ Դի ուսումնատե՛չ ջանքն ու բաղձանքն, որ ազգին բարոյական և նիւթական երջանկութիւն տալու համար ուսումնաբանաց թիւը հետզհետէ կըրազմացնէ իւր հայրախնամ հոգատարութեամբն. որոյ քաջալիրութեամբ և այժմու Գերապատիւ Առաջնորդի վիճակիս ուսումնասէր և բարենպատակ զգացմունք յառաջադէմ շրջան տուաւ Գպրոցիս. որ իւր վիճակին ջերմեռանդն ժողովրդեան հետ զեղեցիկ համակրութեամբ կաջակցի ո՛չ միայն ազգիս ներկայ դրութեան արդէն սոյն օրինակ հաստատեալ Գպրոցաց օգտաւէտ առարկաներով և բարեկարգութեամբ յարատե զարգացնելով, այլ նաև նո-

բանոր Դպրոցներ հաստատելով երկուց տեղից, որպէս զի նորա ևս չզրկուին յուսման փափաքէ:

Յուսամ որ ընդունելութիւն կունենայ յօգուածս պատուական «Արարատ», ամապրոցի միջոցաւ հրատարակուելու ի գիտութիւն սիրելի ազգայնոց:

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՆԵԳՆԵՐ ԴԵՐԵԱՆՅ

Ի 1874 թի 27 Յունիսի

Ի Հին Խրատի

ԱՌՏՆԻՆ ԳՊՐԱՑ ԱՐԱՊԱՃԵԱՆՑ

ԽճԻՄԱՅԻՆ ԼԵՐԱՅԻՆ ԿԱՐԱՅԻՆ

Զկնի մեր վերադարձին ի Մայր Աթոռոյն սրբոյ Էջմիածնի, ինչպէս որ խոստացած էինք Աղէքսանդրապոլ քաղաքի մերազգայնոց ոմանց, և տեղական Յաջորդ Արժանապատիւ Գրիգոր Վարդապետ Աղափիրեանցին, և Ազգային ուսումնարանի Տեսուչ Պ. Սարգիս Բէգնաղարեանցին և ուրիշներուն այցելելնք կրկին անգամ ի 13-էն Յունիսի սոյն ամի, ց28-ն նոյն ամսոյ, թէ Ազգային վարժարանին, թէ եղբարց Արապաճեանց առտնին Ուսումնարանին, որն որ կը գտնուի ընդ տեսութեամբ Գերազնիւ պօղոսյանի Յովհաննէս աղայի Տիգրանեանց, և թէ հայ օրիորդաց նորարաց Դպրոցին. չերկարցնելով խօսքերնիս, և մեր զատողութիւնն այս դպրոցներու ներքին և արտաքին բարոյական և նիւթական բարեկարգութեանց և յառաջնացութեան մասին զատ զատ յօդուածներով հրատարակել տալու նպատակաւ, այս յօդուածին միջով ունիմք ասել մի երկու կարճ խօսք միայն Արապաճեանցի դպրոցին. և երկու տող ալ նորա Տեսչին յատկութեան և բարեմասնութեանց վերայօք, իսկ ընդարձակն, և միւս վարժարանաց մասին հրապարակաւ խօսելիքներս կ'ընդունք ապագային: Այս ուսումնարանն բացուած է հրամանաւ Տեղական ուսումնական իշխանութեան և կշարունակուի 18 երրորդ յօդուածով հաստատուած կանոնադրութեամբ. սորա մէջ Հայերէն և Ռուսե-

րէն լեզուներէն զատ՝ ուրիշ լեզուագիտութիւններ չկան. աշակերտաց թիւը կը հասնի ինչուան քառասունի. ուսուցիչներն են երկոքին եղբարք Պ. Աղէքսանդր և Սարգիս Արապաճեանցն. մի քանի անհատ անձանց վկայութեամբն, իրեն թէ սոցա հետեւանօք պատրաստուած և առարկաներն աւարտած՝ աշակերտներէն ոմանք օրինաւոր հարցաքննութեամբ ինչպէս անցեալ տարին, նոյնպէս և այս տարի մտած են Տեղական դատական ուսումնարանին երրորդ դաստանը մէջ, և Գիմնազիային երկրորդը. իսկ եթէ ընդհանրապէս խօսելու ըլլամք, նա և բաւականին վարժութիւն կունենան վաճառականութեան վերաբերեալ գործերու մէջ: Վերոյիշատակալ Տեսչի այսինքն է՝ Մեծապատիւ Տիգրանեանցէն ի զատ՝ ունի և ուրիշ չորս բանիմաց Հոգաբարձուս, որոց առաջինն է Պ. Յովհաննէս Տ. Մատթէոսեան Բորովամեանց, որ և ըստ իմում հետաքրքրութեան տեղեկութիւն առնելով ի քաղաքակցեաց և թէ նոյն արգոյ ուսուցիչներէն, ճշտիւ գիտացի, որ նոյն դպրոցին բացման առաջին պատճառն նոյն ինքն Պ. Բորովամեանցն եղած է. քանի որ ազգային դպրատունէն իզատ՝ ուրիշ տեղ դպրոց բանալ տալն խիստ մեծ յանցանք, և շատ անսովորական գործ մը կը համարուի եղեր Աղէքսանդրապոլեացեոց համար. այս խօսքս ըստ մեծի մասին անոնց կասեմ, և իրաւապէս անոնց կը յատկանայ, որոնց շատերուն սրտերին զեռ ևս կապուած է ասիական մօլար հնութեան, և հին սրտերու հետ, և կոյր կամակորութեամբ հնոտի մտքերու վերալօք դեռ ինչուան այս օրս ցնոր և մօլոր կերպով ու կը մարգարէանան, սաստիկ և սաստիկ ճշնշուած լինելով ասիական հոգու վայրենի և բարբարոս կրթութեան և ազդեցութեան տակ. ուրեմն, մեր սրտի շնորհակալութիւնը հրապարակի միջով տալերնէս զկնի յիշեալ պարոնին, կը յորդորեմք զինքն, որ ինչպէս առաջէն բնական բարոյական և նիւթական կերպով դէմ կանգնելով այնպիսի սնտոյի և ազգամեծա նախապաշարմանց՝ անկործան թողուց մնալ ցայսօր յիշեալ վարժարանն, ասկէ ետք ալ նմանապէս անհրաժարելի և սրբազան պարտք մը իրան համարելով՝ պարտաւոր է օրէ օր ուսման յառաջագիմութեան վերա-